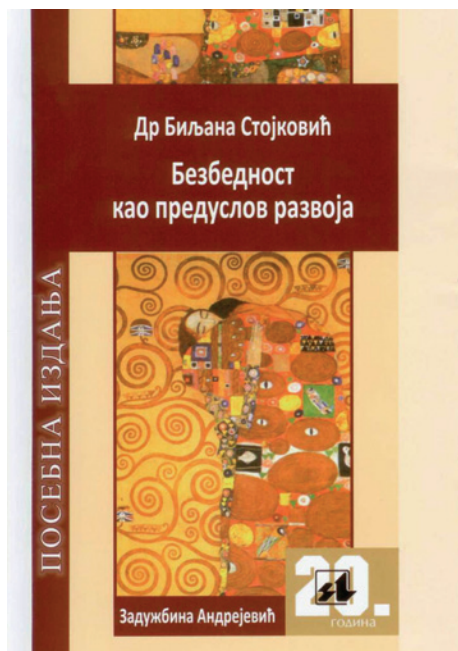

ПРИКАЗ МОНОГРАФИЈЕ, „БЕЗБЕДНОСТ КАО ПРЕДУСЛОВ РАЗВОЈА“, БИЉАНЕ СТОЈКОВИЋ

Блажо М. Радовић
Министарство одбране, Управа за стратегијско планирање

Безбедност као предуслов развоја,
Биљана Стојковић, Задужбина Андрејевић,
Београд, 2014, 120 стр.

Написати пријемчиву монографију на темељу докторске дисертације увек је био подухват који захтева вештину која превазилази природну сувопарност научног изражавања, нарочито у случају када треба представити аутентичну тему у оквиру науке о безбедности. Управо је научна монографија „Безбедност као предуслов развоја” ауторке др Биљане Стојковић, добар пример текста о безбедности и њеном утицају на развој друштва који је прихватљив и разумљив за широки аудиторијум читалаца. Монографију посебно издваја несебична усмереност на проблематизацију и решења питања са којима се суочава Република Србија у домену безбедности, посебно на њеном стратешком и нормативном ни-

воу. Проблемском и националном оријентацијом научног истраживања ауторка је недвосмислено указала на применљивост свог рада у пракси. Важно је рећи да су актуелизована безбедносна питања транзиционог српског друштва у монографији веома инспиративна и за радно-правну праксу земаља са сличним историјским и политичким залеђем. Тиме је ауторка потврдила савременост у приступу истраживању чији је мото „са речи на дело”, али и које нас на најбољи начин упућује да је прво неопходно уредити свој државотворни и интелектуални простор, па тек онда се бавити питањима не својственим националном ентитету. То је посебно значајно за земље попут Републике Србије, која је на револуционаран начин и са разарајућим људским и материјалним губицима неприпремљена „ускакала” из епохе у епоху, при томе не завршавајући до краја отпочете друштвене процесе. Оваквом приступу у прилог иде позитивна академска пракса научних радника нарочито ангажованог политичког Запада и других земаља света да своје интелектуалне напоре

усредоточују на разматрање питања од националног значаја, уместо и само на деперсонализоване, безобалне и наднационалне безбедносне теме које често по монденској *l'art pour l'art* логици немају никаквог решења и употребну вредност у пракси. Због тога је ауторка тематском одређеношћу и квалитетом текста успела да своју монографију претвори у градивни легат који упоредо иде у прилог вредносној оријентацији „Задужбине Андрејевић” да помаже издаваштво наших научних радника из земље и иностранства и подстиче развој научне критичке мисли.

Монографија је након испуњења услова прописаних конкурсом објављена у оквиру едиције „Посебна издања” Задужбине Андрејевић, 2014. године. Настала је на темељима докторске дисертације „Безбедносни аспекти националне стратегије развоја” која је одбрањена 16. априла 2013. године на Војној академији Универзитета одбране у Београду. Монографија садржи 13 стандардизованих поглавља, од чега су четири кључна, односно тематска поглавља које је ауторка развила кроз више потпоглавља и девет допуњујућих: предговор, сажетак, сажетак на енглеском језику – *abstract*, увод, закључак, напомене, литература, индекс појмова и резиме на енглеском језику – *summary*. Текст монографије чини 120 страна стандардног црнобелог књижног формата, у меком повезу који је остварио везу са 87 издвојених библиографских јединица.

Уводним разматрањем (12–13) ауторка позива научне делатнике на друштвено ангажовање како би се решили бројни проблеми са којима се суочава Република Србија у савременом окружењу и како би се осмислио и применио модел ефикасне и оптималне стратегије развоја који би садржао и безбедносне аспекте. Модел би по својој природи био динамичан, активан и конструктиван и требало би да искаже научна решења за стратегије развоја чија би примена била резултатски оријентисана пракса, односно које би уважиле безбедност као предуслов развоја сваког друштва, тиме и Републике Србије.

У наредном поглављу „Утицај различитих теоријских приступа безбедности на политичку праксу” (14–29) др Биљана Стојковић разматра различита појмовна одређења безбедности и закључује да су она резултат постојања различитих приступа безбедности у савременој теорији. Свакако је занимљиво навођење „четвртог” питања које, поред одређења субјекта, објекта и извора угрожавања безбедности, уводи потребу за одређењем „Безбедност, на који начин?”, а самим тим и до „идентификације методологије (метода, техника и средстава)”. Ни ову монографију није заобишло стандардно навођење дебатника класичне и неореалистичке и либералне теоретске провинијенције који су из крила политичке теорије по инерцији преплавили и поље међународних, а онда, како видимо, и безбедносних наука. И поред тога, ауторка је у мору постмодернистичких и критичких погледа на друштвену реалност безбедности добро препознала утицаје који су остварили поборници тзв. копенхагеншке школе или социјеталне безбедности чувених по проширивању обухватног предметног поља безбедности, увођењу појма „секуритизације” и покушају да „помире” класике теоретске дебате. Такође, у кратким цртама монографија се осврће на заговорнике глобалне безбедности и заговорнике људских права, при чему ауторка посебну пажњу посвећује аспекту људске безбедности, наводећи је као темељну поставку од које је Република Србија пошла у изради својих стратегијских докумената. Закључује да су проблеми неусаглашености теоријских приступа без-

бедности произашли, пре свега, из политичке сфере. То можемо потврдити и помоћу парадокса Републике Србије који, са једне стране, Уставом и стратегијским документима промовише концепт људске безбедности, а, са друге, стављањем префикса „национална“ у називима стратегијских докумената одрживог развоја и безбедности ставља до знања да су им темељи засновани на реалистичком приступу.

Поглављем „Анализа постојеће праксе у Републици Србији и могућности за њено унапређење“ (30–49) прелази се на студију случаја Републике Србије и анализу нормативних и стратегијских докумената који се односе на безбедност, а који су донети у периоду од 2000. до 2010. године. Обухват монографије дозволио је само таксативно изношење значајнијих резултата анализе која је обухватила сврху или циљ доношења докумената, садржај, учесталост измена, степен усклађености са Уставом и мерење ефеката у пракси одређењем 37 индикатора безбедности. За потребе ове монографије приказано је само осам, према ауторки, кључних индикатора. Закључак је да су сва документа донесена после 2006. године у складу са Уставом, а да су у смислу учесталости измена карактеристични царински прописи. Нормирањем безбедности Републике Србије створени су услови за даљу реформу система безбедности и безбедносну интеграцију Републике Србије. Анализа је показала да је и даље највећа претња националним интересима Републике Србије противправно једнострано проглашена независност Косова, као и подударност ставова још увек важеће Европске стратегије безбедности са Стратегијом националне безбедности Републике Србије. Нарочито значајан аспект тематске подударности је у потреби превентивног деловања, као и координираног и интегрисаног ангажовања свих субјеката безбедности у друштву. Анализом одређења система, структуре и начина функционисања система безбедности Републике Србије уочена је искљученост Управе за извршење кривичних санкција Министарства правде из система безбедности, као и да систем безбедности у пракси обухвата и субјекте који нису одговарајуће стратегијски, нормативно и функционално интегрисани, попут недостатности у дефинисању система безбедносно-обавештајних служби. То наводи на закључак да, и поред декларативног системског приступа безбедности у документима, у пракси то није случај.

Посебно занимљив део је приказ резултата трансформације сектора безбедности у систем безбедности Републике Србије путем реформских активности, првенствено институција и органа државе. По правилу, свеобухватно промишљање безбедности Републике Србије било је резервисано за управне и политичке структуре, док се академска заједница, осим часних изузетака, бавила фрагментарним праћењем и критиком без одговарајуће понуде алтернативних и могућих решења. Инсајдерском уверљивошћу, фокусираним уопштавањем, понекад политички коректним и институционално уобличеним дискурсом, ауторка указује на најважније промене у домену безбедности Републике Србије и појединачних субјеката безбедности последњих десет година. И поред још увек живе расправе о сврсисходности укидања обавезе служења војног рока у условима када је угрожено очување територијалног интегритета Србије и сврсисходности професионализације Војске Србије, без средстава за опремање и техничку модернизацију, може се рећи да је у реформском погледу најдаље отишао систем одбране, посебно у делу који се односи на ефикасно и ефектно управљање врло ограниченим расположивим ресурсима. Истовремено,

приметно је да у условима када безбедносне процене стављају тежиште на тзв. невојно угрожавање безбедности у Републици Србији, систем одбране квалитативно предњачи у реформским захватима и резултатима, уместо да је то претежан случај са осталим субјектима безбедности чији је то делокруг и надлежност.

Цитирањем других аутора закључује се да је реформа сектора безбедности, нарочито до 2008. године, пропустила да безбедност устоличи као јавно добро, пре свега због партијских и идеолошких интерпретација националне безбедности, али и неповољног међународног окружења и одсуства пуне подршке која се испољавала у сталном проширивању листе услова који су постављани пред владајућу елиту Србије. Резултат тога је непостојање хијерархијског низа стратегијских докумената, стављање интернационалних вредности и интереса у први план и одсуство свих претпоставки за укључивање тзв. недржавних субјеката у система безбедности, попут приватних безбедносних компанија, организација цивилног друштва, па чак и останак појединих државних органа који имају службе обезбеђења или лица са специјалним овлашћењима ван домета демократске и цивилне контроле. Ауторка је класификацијом и идентификацијом недржавних субјеката безбедности који имају, односно немају право да користе оружје дала свој допринос у позиционирању ових субјеката безбедности. Такође, наглашава да систем безбедности Републике Србије не садржи јасно дефинисане подсистеме и јасно опредељену улогу свих субјеката безбедности, односно да систем безбедности Републике Србије још увек није интегрисан.

Поглављем „Концепт интегралне безбедности” (50–77) проблематизује се појмовно одређење интегралне безбедности као сублимата унутрашње и међународне безбедности и новог квалитета и вредности која се штити, као и његово одређење у документима Републике Србије. И у случају интегралног приступа питањима одбране и безбедности, као и код системског приступа, постоји само декларативно залагање, што је навело ауторку да изради и предложи модел националне интегралне безбедности Републике Србије ради унапређења свеукупности безбедности у Републици Србији, нарочито на институционалном нивоу. Сматра да тако опсежан посао треба започети у политичкој и нормативној сфери одређењем појма „српска нација” и њеном уградњом у сва кључна документа, укључујући и Устав Републике Србије. Наведену промену пратила би израда националне стратегије, националне стратегије развоја Републике Србије и националне стратегије интегралне безбедности, као и једног или више акционих планова за њихово спровођење. Неизоставне би биле промене на нивоу планирања националног развоја, нови третман безбедности и увођење нових инструмената и мера за интегрално праћење безбедности. Реализацију националне стратегије интегралне безбедности требало би засновати на прихватању и примени стандарда и искустава чланица Европске уније и других земаља, ефикасном коришћењу националних ресурса и успостављању мултисекторског приступа. То би захтевало и веће учешће недржавног (приватног) сектора безбедности, друштвених и привредних система, локалних заједница, академске заједнице и медија, као и сарадњу са независним институцијама, контролним механизмима демократског друштва, међународним организацијама и интеграцијама. Остваривању наведене замисли претходи политички консензус различитих субјеката српског друштва, чиме би се постигла нужна и парцијална децентрализација послова одбране и безбедности која би се огледала у активној улози

државних субјеката и већој укључености и учешћу осталих субјеката безбедности ради остваривања крајњег циља – концепта националне интегралне безбедности по дубини, који би објединио све припадајуће безбедносне подсистеме.

Посебно значајан део рада представља опис стратегијског усмеравања развоја националног система интегралне безбедности који се завршава појмовним разматрањем и разграничењем националних вредности, вредносне оријентације, виталних националних интереса и националних интереса са посебним освртом на истраживање спроведено на узорку од 560 испитаника различитих категорија. На основу резултата истраживања ауторка закључује да истраживање вредносне оријентације, као првог корака у изради националне стратегије, није претходило изради стратегијских докумената Републике Србије у периоду од 2000. до 2010. године, да се у њима не прави јасна разлика између националних вредности и националних интереса, као и да су универзалне вредности представљене као националне. Такође, ауторка је истраживањем дошла до занимљивих резултата. Испитаници су од пет највише ранжираних националних вредности као прву издвојили *опстанак државе и нације* (27,8%), а од три витална национална интереса на првом је месту *Косово и Метохија као саставни део Републике Србије* (48,9%). Своја разматрања завршава упућивањем делатника на оптимизацију као приступ приликом избора стратегије развоја, при чему је од незаобилазне важности уважавање претпоставке да је безбедност предуслов развоја друштва. Посебно место придаје информисању грађана, едукацији кадрова у систему безбедности, организовању усмерених акција и медијских кампања ради развијања свести о значају националне интегралне безбедности, уз истовремено друштвено одговорно и транспарентно понашање државних институција које омогућава демократску и цивилну контролу над функционисањем националног интегралног система безбедности. Такође, увиђа да у савременом окружењу стратегије морају да подражавају динамички модел у којем се мењањем варијабли долази до научне прогнозе која доносиоцима одлука омогућава да изаберу оптималну опцију, а која надаље омогућава промену варијабли и током спровођења усвојене стратегије у пракси.

У поглављу „Могућности за унапређење система националне безбедности у Републици Србији” (78–100) ауторка тежишно сагледава модел националног система интегралне безбедности којим би требало превазићи уочене слабости постојећег система који у себе не инкорпорира све подсистеме који се баве делатношћу у домену безбедности. За почетак, приступило би се реформисању постојећих подсистема, укључивању подсистема који се налазе ван постојећег система безбедности и формирању нових. Ауторка предлаже формирање интегрисаног система за управљање кризама и реаговање у ванредним ситуацијама, интегрисаног система за извршавање казних и кривичних санкција, интегрисаног система борбе против криминала, интегрисаног система инспекцијске контроле безбедности, као и укључивање постојећег система за интегрисано управљање границом, односно употпуњавање безбедносно-обавештајног система са финансијском обавештајном службом, безбедносно-обавештајним јединицама које делују при институцијама и јединицама Министарства унутрашњих послова и Министарства спољних послова, као и агенцијама које треба формирати при појединим органима државне управе. Функционалност наведеног модела није употпуњена уколико се упоредо са уобличавањем самих подсистема и њи-

ховим интегрисањем у једну целину не приступи формирању посебних органа и института попут опуномоћеника за безбедност и јединственог Одбора за безбедност у оквиру Народне скупштине, уређења функционисања Националног савета за безбедност посебним законом и његово проширење са представницима свих институција које чине национални интегрални систем безбедности, увођењем потпредседника Владе у извршном смислу надлежног за националну безбедност у целини и координатора заједнице безбедносно-обавештајних служби Владе. Ауторка добро запажа да политика уочава пропусте у односу на систем безбедности, али да још увек не налази системска и одржива решења, што на неки начин препоручује њен модел као подстицајну академску основу за унапређење система безбедности Републике Србије. Доносиоци одлука у политичкој и безбедносној сфери би, ради општег и јавног добра, требало да приступе доношењу одлука које би водиле ка изради, јавном разматрању, усвајању и спровођењу кључних стратегијских докумената који би обухватили наведене подсистеме и органе.

Монографијом, као подстицајним информативно-образовним штивом, покренута су и отворена многа питања на стратешком нивоу. То је подстрек ауторки да настави са истраживачким и академским радом у домену безбедности и да отворена питања даље разрађује и продубљује. Другима, ова монографија може бити добар предметни оријентир за садржинско проучавање, а практичарима је добар ослонац за изналажење применљивих решења за превентивно деловање и развој српског друштва, као и његове безбедности у савременом окружењу.